

Araştırma Makalesi • Research Article

ARŞİV BELGELERİ IŞIĞINDA TÜRKİYE'DE TARIMSAL DURUM (1923- 1937)
Agricultural Situation In Turkey In Light Of Archival Documents (1923-1937)

Doç. Dr. Cengiz Atlı

ORCID: Orcid No: 0000-0001-7617-6879 / İğdır Üniversitesi Fen/ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 05 Mart 2020

Düzeltilme tarihi: 31 Mart 2020

Kabul tarihi: 01 Mayıs 2020

Anahtar Kelimeler:

Ekonomi, Tarım, Politika, Cumhuriyet, Türkiye.

ÖZ

Millî Mücadelenin başarıya ulaşmasından sonra yeni kurulan Cumhuriyetin hangi iktisadi kaynaklarla ülkenin ekonomik durumunun gelişeceği yeni iktisat politikalarının neler olacağı en önemli konulardan biriydi. Türkiye'nin kuruluş yıllarında gerek insan bakımından gerekse yetiştirilen ürünler bakımından yeterli bir sayı bulunmamaktaydı. Mustafa Kemal Paşa kazanılan askeri ve siyasi zaferlerin ekonomik zaferlerle taçlandırılması gerektiğini ortaya koymuştu. Millî Mücadelenin başlangıcında Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresinde de bu konuyu özellikle dile getirdi. Lozan Barış görüşmelerinin sürdüğü dönemde İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresinde milli iktisadın temel ilkeleri belirlendi. İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar 1931 yılına kadar ülkenin ekonomik politikasını önemli ölçüde oluşturdu.

Bu dönem içerisinde hükümetler ekonomi alanında üç farklı iktisat politikası izledi. 1923-1929 yıllarında dışa açık, devlet eliyle özel sermayenin teşviki dönemi, 1930-1932 özel sermayeye dayanan himayecilik- ithal ikame dönemi 1933 -1939 yıllarında ise devletçilik-himayecilik sentezi programları uygulandı.

ABSTRACT

After the success of the National Struggle, which economic resources of the newly established Republic will develop and what will be the new economic policies will be one of the most important issues. We need people in terms of Turkey's founding years, there was no sufficient number of products grown in terms of both. Mustafa Kemal Pasha suggested that the military and political victories won should be crowned with economic victories. He especially expressed this issue in the Erzurum Congress and Sivas Congress at the beginning of the National Struggle. The basic principles of national economy were determined at the İzmir Economy Congress, which convened in İzmir during the Lausanne Peace negotiations. The decisions taken at the İzmir Economic Congress significantly formed the country's economic policy until 1931.

During this period, governments followed three different economic policies in the field of economy. In 1923-1929, the period of promotion of private capital, which was open to the outside, and patronage-import substitution period based on private capital between 1930-1932, and statism-patronage synthesis programs were implemented between 1933 and 1939.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 05 March 2020

Received in revised form 31 March 2020

Accepted 01 May 2020

Keywords: Economy, Agriculture, Policy, Republic, Turkey.

Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: cengiz3636@hotmail.com.

GİRİŞ

Millî Mücadelenin başarıya ulaşmasından sonra yeniden kurulan ülkemizin hangi iktisadi kaynaklarla ülkenin ekonomik durumunu geliştireceği, yeni iktisat politikalarının neler olacağı en önemli konulardan biriydi. Ülkenin kuruluş yıllarında gerek insan bakımından gerekse yetiştirilen ürünler bakımından yetersiz bir durumdaydı. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından 1927 yılına kadarki dönemde nüfus sayısı oldukça azaldı. 1867 yılında Osmanlı Devleti'nin nüfusu 40 milyon civarındaydı (Selahattin Bey, 1967: 210-214). Osmanlı İmparatorluğunun Hatay hariç nüfusu 1884 de 12.587.000 idi. Bu sayı 1897 de 13.996.000'a, 1910 yılında 15.371.000'e yükseldi (DEİ, 2011: 65). Birinci Dünya Savaşının başlangıç yıllarında nüfus oranı 16.300.000 idi. Savaşın ağır kayıplarından dolayı bu sayı azalarak 1927 yılında 13.648.000'e düştü. Bu dönemde nüfus sayısının azalmasının temel sebebi Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin birçok farklı cephede savaştığı için kayıp oranının yükselmesiydi. Savaş sırasında Osmanlı askerlerinin ölü sayısı 400.000, hasta, kaçak, kayıp asker sayısı ise 1.600.000 civarında idi (Bayur, 1967: 787).

Savaş şartlarında beslenme, hijyen ve sağlık koşullarının kötü olmasından dolayı ölüm oranları artmıştı. Tarım sektörünün önemli oranda azalmasının sebebi de ölü sayısının fazla olmasıydı. Savaşta görev alan erkeklerin büyük oranı Türk ve Müslümanlardan oluşmaktaydı. Savaşta görev alan bu kişiler aynı zamanda tarım ile de uğraşmaktaydılar. Osmanlı tebaasında yaşayan Rumlar ve Ermeniler ise şehirde yaşamakta ve tarım dışı sektörlerde çalışmaktaydılar. Osmanlı'nın son dönemlerinde ekili alan 53,8 milyon dönümdü. En çok ekimi yapılan ürünler başta buğday olmak üzere tahıl ürünleriydi. Ekili alanların yaklaşık %93,8 ine çeşitli tahıl ürünleri ekilmekteydi. Pamuk ekimi yapılan alanlar ise %1,3 ünü kapsıyordu (DEİ, 2011: 28). Aynı alanda bulunan toplam hayvan sayısı ise 24,8 milyon civarındaydı. Bu rakamın 19,8 milyonu koyun ve keçiden oluşmaktaydı (DEİ, 2011: 65). Bu ürünlerin önemli bir kısmı ihraç edilmekteydi. 1894 yılında toplam ihracat miktarı 13,8 milyon Osmanlı lirasıydı. İhracat içerisinde üzüm, incir, ipek, afyon, zeytinyağı, palamut pamuk ve tiftik başta gelmekteydi (DEİ, 2003: 120-121). Önemli ölçüde üretilmesine rağmen halkın ihtiyacını karşılayamayan buğday, pirinç, un şeker gibi gıdalarda ithal ürünleri arasında yer almaktaydı (DEİ, 2011: 169-170). 1889'da tarım alanında ihracat oranları %18 civarındaydı. 1907 de %22 ye 1913 yılında ise %27 ye yükseldi. Osmanlı devletinin Birinci Dünya Savaşına girmesiyle kısa zamanda temel besin gıdaları kıtlığı başladı. 1913- 1914 yılında Osmanlı Devleti 980 küsur bin kental tahıl ithal etmiş buna karşılık 100 bin kental tahıl ihraç etmişti. Verim düşüklüğü ve taşıma olanaklarının yetersizliği nedeniyle Osmanlı liman kentleri özellikle İstanbul büyük oranda ithal tahıl tüketen önemli illerden birisiydi. Bu tahıllar Akdeniz ve Karadeniz havzasından Osmanlı topraklarına ulaşıyordu. Balkan Savaşı sonucu Avrupa havzasındaki verimli toprakların kaybedilmesi, Osmanlı devletinin savaş sırasında denizden kuşatılması da tarımsal ürünleri etkileyen diğer etkenlerdi (Toprak, 2019: 382).

Birinci Dünya Savaşı sırasında üretime katkıda bulunan insanlar askere alınırken, taşıma amacıyla kullanılan hayvanların bir kısmı da askeri birliklerin emrine verilmişti. Bu durum ülkede tarımsal üretimin azalmasına yol açtı. Bu amaçla tarımsal üretimi geliştirmek amacıyla 18 Eylül 1916'da Zirai Mükellefiyet Kanunu ile ülkede tarımda çalışma zorunluluğu getirildi. Bu amaçla 500 dönüm ve üzeri alanda çiftçilik yapan ailelerin erkekleri askerlikten muaf tutuldu (Tokgöz, 2011: 8). Ayrıca tarımı ve tarımsal üretimleri geliştirmek amacıyla ilgili kurumlarda Alman uzmanların görüşlerinden yararlanıldı.

Cumhuriyetin ilk Dönemlerinde Ekonomik Alanında Yapılan Çalışmalar

Mustafa Kemal Paşa kazanılan askeri ve siyasi zaferlerin ekonomik zaferlerle taçlandırılması gerektiğini ortaya koymuştu. Millî Mücadelenin başlangıcında Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresinde de bu konuyu özellikle dile getirdi. Lozan Barış görüşmelerinin sürdüğü dönemde İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresinde milli iktisadın temel ilkeleri belirlendi. İzmir İktisat Kongresi 17 Şubat 1923'te açıldı. Kongreye ülke içerisinden tüccar, sanayici, esnaf çiftçi ve işçi sınıfını temsil eden 1135 kişi katıldı.

Kongre sırasında kırk milletvekili ile Rusya ve Azerbaycan büyükelçileri de kongreyi takip etmişlerdi. Kongre 4 Mart'ta çalışmalarını tamamladı Kongre sonunda genel düzeyde düşünülen ve

oluşturulan kararlar alınmıştı. İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar 1931 yılına kadar ülkenin ekonomik politikasını önemli ölçüde oluşturdu (Kuyucuklu, 1986: 159).

Bu dönem içerisinde hükümetler ekonomi alanında üç farklı iktisat politikası izledi. 1923-1929 yıllarında dışa açık, devlet eliyle özel sermayenin teşviki dönemi, 1930-1932 özel sermayeye dayanan himayecilik- ithal ikamei dönemi 1933 -1939 yıllarında ise devletçilik-himayecilik sentezi programları uygulandı (Boratov, 1977: 17). Lozan Anlaşmasına bağlı Ticaret Sözleşmesine göre Türkiye'deki gümrük tarifeleri değişmemişti. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğundan kalan dış borçları ödemeyi kabul etmişti (Zarakoğlu, 1982, 89). Cumhuriyetin ilk yılları ülkenin açık ekonomi koşullarında hızlı bir toparlanma dönemi idi. Ortalama gelirlerle birlikte hem tarımsal gelirlerdeki hem de ücretlerdeki artışlar ekonomik anlamda gelişmenin önemli işaretler idi. Aşar vergisinin 1925 yılında kaldırılması da nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan tarımsal üreticileri olumlu etkiledi. Aşarın ve iltizamın kaldırılması ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan tarımsal üreticiler üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi, devlet adına vergi toplayan mültezimlerin tasfiyesi ve Reji İdaresi'nin imtiyaz sözleşmesinin feshedilmesi gibi olaylar kırsal alandaki güç ilişkilerinde yeni bir dönem başlattı. Bu dönemde kurumsal değişiklikler içinde kapitülasyonların kaldırılması, Osmanlı döneminde Avrupalılara tanınan ayrıcalıkların sona erdiğini gösteren en önemli konulardan birisidir. 1923 Yılında Cumhuriyetin ilan edilmesinden sonra yaşanan kıtlığın ve tarımsal alanlarda bulunan bataklıkların ülkeye önemli ölçüde zarar verdiği görülmüştü. Özellikle tarımda sulama konusunu halletmek amacıyla 1925 yılında Nafia Vekâletine bağlı daireler kuruldu. 1929 yılında da 12 daireyi kapsayan Sular Umum Müdürlüğü kuruldu (Tarımın Yeniden Yapılandırılması, 2011: 80).

Cumhuriyetin ilk Dönemlerinde Tarım Alanında Yapılan Çalışmalar

1927 yılı nüfus sayımında 13,5 milyonluk lke nüfusunun %83,7 sinin kırsal bölgelerde yaşadığı görülmektedir. İş sahibi olan 5.350.000 kişini 4.370.000 ü tarımla uğraşmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında toprak kullanımı çok düşük düzeyde olup ekilebilir alanın beşte birine ulaşmamaktadır. 1927 yılında ekili alanların %90 kadar alanda tahıl, %3,9 baklagiller, %6,6'sında ise endüstri bitkileri üretilmekteydi. Toplam değeri 337 milyon olarak hesaplanan tarımsal üretimin %70 i tahıldan, %3,4 baklagillerden %27,26'sı ise endüstriyel bitkilerden sağlanmıştır (Tuncay, 1999: 192-193). 1925 yılında çiftçiyi ekonomik açıdan rahatlatan Aşar Vergisi kaldırıldı. Aşarın kaldırılmasının sebep olduğu vergi kaybının giderilmesi için gazyağı ve şeker dolaylı vergiler getirildi. Devlet bir taraftan örnek çiftlikler, tarım okulları ve istasyonları kurup buralarda alet ve makineler kullanarak çiftçilere örnek olmaya çalışmıştı. Ayrıca Ziraat Vekâleti aracılığıyla tarım makineleri ithal edilmekteydi. İthal edilen tarım makineleri ihtiyacı olan çiftçilere kredi ile satılmaktaydı. Çiftçilerin aldığı tarım alet ve makinelerinin gümrük muafiyeti olduğu için uygun olarak temin edilmekteydi. Tarım makinelerinde kullanılan akaryakıtta vergiden muafitti.

1923-1925 yılları arasında tarım ihracat fiyatlarında yapılan bu yeniliklerden dolayı önemli yükselişler yaşandı. Özellikle pamukta %50 nin üzerinde bir yükseliş yaşandı (Aysu, 2001: 43). 1923 yılında GSMH içinde tarımın payı %40 civarında idi. Bu oran her yıl artarak 1926'da yaklaşık %50 ye yükseldi. 1925 yılında 716 sayılı Borçlanma Kanunu (Resmî Gazete, 1926) ile 22233 çiftçi ailesine 20 yılda ödenmek üzere 731 bin dönüm toprak dağıtıldı. Toplam tarımsal kredi hacmi 22 milyondan 100 milyona çıkartılırken kredi faizi %12 den % 9 a indirildi.

Tablo 1: 1924-1938 Yılları Ülkenin Bitkisel Üretimi

Yıllar	Buğday (Ton)	Fiyat krş/kg	Tütün (Ton)	Fiyat krş/kg	Üzüm fiyat
1924	821.231	10.6	51.870	68.2	37.7
1925	1.075.280	14.4	56.284	70.3	46.2
1926	2.469.360	12.4	54.319	64.1	43.3

1927	1.133.150	11.8	69.604	72.3	40.2
1928	1.641.070	13.5	43.035	56.3	27.4
1929	2.718.140	12.5	36.503	71.8	20.8
1930	2.586.370	7.3	47.211	71.5	25.0
1931	2.992.630	4.0	51.111	35.7	35.0
1932	1.935.800	4.2	18.040	34.8	21.5
1933	2.671.210	3.7	40.148	30.2	15.1
1934	2.713.730	3.6	35.678	44.9	13.4
1935	2.521.270	4.6	36.004	53.7	13.7
1936	3.853.290	4.7	75.936	52.8	15.4
1937	3.693.810	4.7	72.677	47.8	20.6
1938	4.278.810	4.3	58.800	43.3	17.2

1920 ve sonraki yıllarda özellikle tarım sektöründe büyük gelişmeler görülmekteydi. Savaşların neden olduğu tarımsal üretimdeki azalmalara karşı hükümet bazı önlemler almaya başladı. Çıkarılan tüzüklerle tarlalarda çalışmak koşulu ile köylülerin askerlikten erken terhislerine gidilmiş, Osmanlı Hükümetinin tarım ihracatına koyduğu sınırlamalar kaldırılmıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra Ziraat Bankasının üretici kredileri artırıldı. Akaryakıt ve kimyevi tarımsal girdilere gümrük bağışıklığı getirildi. Devlet elindeki makinelerin çiftçilere kiralanması denendi. Cumhuriyet döneminde tarım kesimine getirilen başlıca destekler, Aşar Vergisinin kaldırılması, toprak sahipsizliğinin belirlenmesi, pazarların genişletilmesi ve asayişin düzeltilmesidir. Bu dönemde tarımsal üretim hızla artarak savaş öncesi düzeye ulaşmıştı. 1924- 1929 yılları arasındaki tarım sektöründeki üretimin büyüme hızı sanayideki büyüme hızının üstünde gerçekleşmiş ortalama olarak yılda %12 yi bulmuştu. Üretimin çok düşük düzeylere inmesine sebep olan savaş yıkıntılarının onarılması, hammaddelerin bollaması ve daha iyi ulaşım ve pazar olanakları sayesinde %10 oranında bir üretim artışı sağlandı (Yenal, 2017: 70-71).

Pamuk

Bu dönemde ülkemizin temel üretim ürünlerinden olan pamukların ıslah çalışmaları oldukça hızlanmıştı. Pamuk bitkisinin hem kalitesini artırmak hem de ekim sahasını çoğaltmak için hükümetin aldığı tedbirler sayesinde sanayinin istediği yüksek kalitede pamuk yetiştirilmekteydi. Bu dönemde köylüye dağıtılan yüksek kaliteli tohum miktarı 3.161.600 kilo idi. Bu dağıtılan tohumların hem verimi fazla hem de özellikleri yüksekti. Bu tohumlar iane denilen eski pamuklara göre daha iyi kar getirmekteydi. Kullanılan bu pamuk tohumları Cumhuriyetin ilanından sonra Adana ve Nazillide kurulan istasyonlar ve çiftliklerde elde edilmişlerdi. Bu dönemde hükümet yalnızca iç sanayi ihtiyacı için değil dış ülkelerde ihraç etmek için çalışmalar yapmaktaydı. Yağışın az olduğu bölgelerde daha uygun (BCA. 030.10.13.77.25.10) ortamlarda ürün üretilmek amacıyla Eskişehir Dray Farming (Kuru Ziraat) istasyonu açıldı. Özellikle şeker, un ihtiyacını çözmek amacıyla çalışmalarda yürütülmekteydi.

Ziraat Alet ve Makineleri

Ülkede üretimi artırmak için Ziraat alet ve makinelerinin de üretimine ve dağıtımına önem verilmişti. Bu dönemde tarımda 7677 pulluk, 912 kalbur makinası 221 adette traktör bulunmaktaydı. Makineli tarımı yaygınlaştırmak için 7.000.000 lirası **mevadd-ı müşteile rüsumu** ve 3.000.000 lirası traktör tazminatı olmak üzere toplam 10.000.000 lirayı aşan bir yardımda bulunulmuştu. Köylünün kendi imkanları ile temin edemeyeceği selektör ve kalbur makineleri getirtilerek ülkenin çeşitli bölgelerine dağıtıldı. Dağıtılan bu makinelerden 13.000.000 kilo tohum temizletilmiş ve kısmen de ilaçlanmıştı (BCA. 030.10.13.77.25.12).

Bağcılık ve Meyvecilik İşleri

Cumhuriyetin ilk yıllarında bakanlık emrinde Erenköy'de 80 dönümlük bir Amerika asma fidanlığı bulunmaktaydı. Sonraki dönemlerde Ankara, Bilecik, Halkalı, Kırklareli, Tekirdağ ve Manisa'da olmak üzere fidanlıkların sayısı yediye çıkarıldı. Fidanlıkların alanı da 1.000 dönümü buldu. 1924 yılında bağcılara 6.725 çubuk dağıtılırken 1937 yılında bu miktar 2.500.000'e ulaşmıştı. Son iki sene içerisinde dağıtılan (1935-1937) çubuğun sayısı da 12.144.000 adettir. Ziraat mektepleri ile özel idareler elinde bulunan fidanlıklarda hesaplandığında çubuk miktarı 16.000.000 sayısına ulaşmıştı.

Meyvecilik üretiminde ise Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar meyve fidanlığı ile ilgili çalışmalar yapılmamıştı. Cumhuriyetin ilk yıllarında standardize edilmiş ve ihraç edilmek üzere hazırlanmış meyve tiplerinin ülke içerisinde yayılması için Tarsus, Rize ve Gaziantep'te açılan fidanlıklara ilaveten Arifiye, Aydın, İzmir, Giresun, Antalya ve Malatya'da birer meyve istasyonu, Kastamonu, Niğde, Erzincan ve Kütahya'da birer fidanlık tesis edilmişti. 1934 yılında 24.000 meyve fidanı dağıtılmış iken 1937 yılında bu sayı 365.000'e yükselmışti. Toplam dağıtılan fidan sayısı ise 3.540.000 civarındaydı (BCA. 030.10.13.77.25.14). Cumhuriyetin ilk yıllarında ziraat alanında bitkiye zarar veren haşerelerle de uğraşılmaktaydı. Ülkenin her tarafında bitkiye zarar veren çekirgelerle mücadele edilmişti. 1926 yılında 48.000.000 kilo çekirge ve sürfe öldürüldü. 25.000 hektar çekirgeli saha sürüldü. 1936 yılında ise bu oran azalarak 36.000.000 kilo çekirge ve sürfe öldürüldü. Sürdürülecek saha miktarı da 89 hektara düştü.

Bitkilere zarar veren diğer bir hususta yabancı domuzlardı. 1925'te öldürülen miktar 22.800, 1930'da 28.500, 1934'te 54. 310, 1936 da ise 61.276'yı bulmuştu. On iki yıl içerisinde öldürülen domuz sayısı 669.500 ü bulmaktaydı. Bunların haricinde öldürülen diğer hayvan sayısı da 3 milyona yakındı. Öldürülen fare miktarına bakıldığında 4.700.000 hektar araziden 2.600.000 hektarı tamamen temizlenmişti. Zeytin sineğiyle mücadele amacıyla yarım milyona yakın ağaç, meyveli ağaçları tahrip eden iponomot böceği için de 8.00.000 ağaç ilaçlanmıştı Ülkeye yabancı ülkelerden gelen süne böceği ile de mücadele edilmekteydi. Dört yıl içerisinde bitkilere önemli ölçüde zarar veren 8.00.000 kilo da sürfe toplandı. Ayrıca yedi yıl içinde yarım milyon ceviz ağacı ilaçlanmıştı. Elmaları çürüten ve meyveleri dökken Karpokapsa'ya karşı 1.500.000 ağaç, Dut ağaçlarını kurutan ve ipekböcekçiliğini tehdit eden Diaspis böceği için 3.000.000 ağaç, incir kurduna karşıda dört yıl içerisinde 77.000.000 kilo incir ağacı ilaçlanarak hastalıklardan korunmaya çalışıldı.

Bunlardan başka fındık ürünlerini artırmak amacıyla Karadeniz havzasında beş yılda yarım milyon hektar fındıklık alan kurulmuştu. Pamuk alanları için çok tehlikeli olan pembe kurt böceğinin zararının önüne geçilmesi için de gerekli önlemler alınarak adı geçen böceğin başka alanlara bulaşmaması için Mersin'de bir Fumigatuvar kuruldu. Ülke içinde bitkisel ürünlere zarar veren hastalıklar, zararlı hayvan ve böceklerle mücadele etmek ve halkı bu konuda eğitmek amacıyla merkezde bir mücadele enstitüsü kuruldu. Ayrıca Adana ve İzmir de de birer mücadele istasyonu oluşturuldu (BCA. 030.10.13.77.25.17). Köylülerin zirai bilgi ve kabiliyetini artırmak amacıyla Eskişehir, Edirne, Kocaeli, Erzincan ve Kars başta olmak üzere 937 kurs açıldı. Bu dönemde Halkevleri Köycülük Şubeleri de köylerin sosyal, sağlık gelişmelerine ve köylü ile şehirli arasında dayanışma duygularının kuvvetlenmesine çalışmıştı. Düzenledikleri köy gecelerinde alanında uzman olan kişiler bilgilendirici konuşmalar yapmışlardı (Türkmen, 2018: 157).

Zirai Alanında Yapılan Eğitim Düzenlemeleri

Türkiyede tarım alanında eğitime 1848 yılında başlandı. İstanbul yakınlarında basma fabrikasının kurulması düşünüldüğü zaman daha önce bunun işleyeceği pamuğun yetiştirilmesi ve yetişenleri ıslahı cihetine gidilmek istenmişti. Bunun için fabrikalar müdürü Hüsnü Efendi pamuk ziraatı hakkında ihtisası olan Barutçubaşı Channes ile görüşüyor. Ve pamuk ziraatı öğretilmek üzere bir mektep açılmasına karar veriliyordu (Ergin, 1977: 564). Reşit Paşa İstanbul yakınlarında ilk ziraat mektebini açtı. Okul için Fransa'nın Grignon Tarım Okulu örnek alınmıştı. Okulun öğretim görevlilerinin bir bölümü Fransız diğer bölümü Fransa'da eğitim görmüş insanlardı. Bu okul 1850 yılında kapandı. 1881 de Edirne'de ikinci bir ziraat mektebi açıldı. Bu okulda 1884 de kapatıldı. Üçüncü okul ise 1889 da Selanik'te açıldı. Bu okul 1910 yılında yüksek okula dönüştürüldü. 1891 yılında Bursa'da ve İstanbul'da Ziraat üzerine iki okul açıldı. İstanbul'daki okul (Halkalı Ziraat Mektebi) hem ziraat hem ormancı hem de veteriner yetiştirirken Bursa ziraat mektebi yalnızca ziraat eğitimi verdi. Halkalı Ziraat Mektebinde ilk olarak 1896 yılında ziraat öğrencileri mezun edildi. Bu tarihten 1914 yılı sonuna kadar her yıl 20 ile 30 öğrenci mezun olmuşlardı. 1909 yılında Bahçeköy'de ormancılık eğitimi vermek üzere açılan Orman Mektebi-İ Âli'sidir. Bahçeköy'de açılan okulun eğitim kadrosu Avrupa'dan getirilen hocalarla oluşturulmuştu. Okulun amacı orman, mühendis ve orman fen memurları yetiştirmekti. Öğrenci mevcudu 50 idi. Yılda ortalama 10 öğrenci mezun edilmekteydi (Ahmet Mithat, 1929: 7).

Osmanlı'nın son dönemlerinde bağcılık, bahçivanlık, ihtimar sanatları mektebi iki ziraat ameliye mektebi, beş ipekböcekçiliği mektebi, iki sütçülük mektebi, köy çiftlik mektebi gibi birçok tarımsal eğitim amaçlı okullar açıldı. Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkemizde ziraat alanında faaliyette bulunan orta ziraat mektebi bulunmaktaydı. Açılan bu okullara ek olarak okul arazilerinde orak, harman ve traktör sürme eğitimi veren makinist okulları açıldı. Burada eğitim gören öğrenciler çiftlikler ve devlet çiftliklerinde staja gönderildi. Ziraatla uğraşan ülkemizde bu dönemde yeterli eğitim verecek kurum ve öğretmen bulunmamaktaydı. Bu sorunu çözmek amacıyla ilk aşamada yabancı ülkelere eğitim almak amacıyla 93 öğrenci gönderildi. Bu öğrencilerin eğitim aldıktan sonra yurda dönmesi sonucunda Bursa, İstanbul, İzmir, Adana ziraat mektepleri açıldı. Bu okullardan 1034 kişi mezun oldu. Eğitim veren bu orta mekteplerden başka Adana'da bir makinist okulu açıldı. Bu okulda da 296 öğrenci mezun oldu. Bursa'da bir ipekçilik enstitüsü, bir mektep ve bir kışlak, Edirne, Erzincan, Antalya, Denizli ve Diyarbakır'da birer okul, Şarköy'de bir tohum evi açıldı. Bu okullardan fenni bir surette yetiştirme işinde çalışacak böcekçiler yetiştirildi. Tesis olunan binalarda 210000 kutu tohum saklandı ve 5000 kutu tohum halka dağıtıldı. Ankara'da kurulan Yüksek Ziraat Enstitüsü 600 civarında öğrenciye eğitim vermekteydi (Çiftçi, 2008: 17-19). Ankara'da ayrıca tavukçuluk enstitüsü kuruldu. Bu enstitüde 10000 tavuk horoz ve yumurta yetiştirilerek köylülere dağıtıldı (BCA. 030.10.13.77.25.18-21).

Tablo 2. 1923-1928 Tarım Okullarındaki Öğrenci Sayısı

Yıllar	Orta Dereceli Okullar	Yüksek Okullar
1923-1924	2.258	171
1925-1926	1.009	169
1929-1930	222	39
1937-1938	583	609
Toplam	4072	988

Kaynak: DİE, Türkiye İstatistik Yıllıkları

Veterinerlik Çalışmaları

Ülkemizde bulunan sığır vebasının ortadan kaldırılması için yoğun çalışmalar yürütülmekteydi. Yapılan çalışmalarla on bin hayvanın ölümüne sebep olan bu hastalıkla mücadele edilmekteydi. Bundan hariç gerek bu hastalıkla gerekse Antrake, Barbon, ve Ruam¹ gibi hastalıklarla da uğraşılmaktaydı. Çiçek, Durin, Verem gibi çeşitli hastalıklar ile de mücadele edilmişti. Bu dönemde çeşitli hastalıklar bakımından taramaya tutulan hayvan sayısı 1.768.300, aşılana ve tedavi olunanların sayısı ise 9.162.980 idi. Hayvan hastalıklarıyla mücadele için kullanılan ilaçlar Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar dış ülkelerden getirilmekteydi. Yapılan çalışmalar sonucunda Vebai, Bakari, Şarbon, Çiçek, Barbon, Mallein, Tüberkülin, Distofajin, gibi sayısı otuza yakın hastalıkla yurt içinde üretilen ilaçlarla mücadele edilmeye başlandı. Ülkenin aşı ve serum ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 14.548.118 dozluk aşı ve serum kullanıma hazır duruma getirildi (BCA. 030.10.13.77.25.24). Hayvanların ıslahı için kurulan üç müessesese genişletildi. Ayrıca 2 hara, (at üretilen çiftlik) 6 aygır deposu, 8 inekhane, bir koyun numune ağılı ve 1 merinos yetiştirme çiftliği ile 1 tiftik keçisi numune ağılı tesis edildi. Bu kurulan müesseselerin amacı doğrudan köylünün elindeki hayvanların ıslah edilmesi bu ıslah çalışması sonucu köylünün fazla kazanç sağlamasının temin edilmesi idi. Sürdürülen bu çalışmalar sonucunda 1.000.000 yakın hayvanın yurtdışına ithal edilmesi sağlandı

Tablo 3: 1935-1938 Yılı Hayvan Miktarları (BCA. 030.10.24.138.15.1)

İsmi	1935	1936	1937
At	842.000	1.02.00.00	1.058.000
Eşek	1.297.000	1.569.000	1.684.000
Katır	66.000	73.000	77.000
Sığır	7.254.000	8.329.000	8.766.000
Manda	689.000	801.000	904.000
Koyun	17.426.000	20.772.000	21.725.000
Keçi	3.356.000	4.255.000	4.959.000
Deve	119.000	118.000	119.000
Domuz	11.000	8.000	10.000

Yetiştirilen veterinerler gerek salgın hastalıklardan koruma ve gerekse hayvanların ıslahı ve çoğaltılması konuları üzerinde halkı ve köylüyü bilinçlendirmeye çalışmaktaydılar. 1923 yılından 1936 yılı sonuna kadar devlet aygır depolarındaki aygırlarla tohumlama suretiyle 18706 adet çekimi yaptırılmıştı. Ayrıca halk ve köylünün elinde bulunan damızlığa elverişli olmayan 922.556 adet hayvan da veterinerler tarafından kontrol edildi. Ülkede artan hayvan sayısından dolayı Ankara'da bir veteriner fakültesi açıldı. Ayrıca İstanbul'da bir hayvan sağlığı memur müessesesi açıldı. Mevcut nalbantlara eğitim vermek ve nalbant yetiştirmek için nalbant mektebi açılması da gündeme geldi (BCA. 030.10.13.77.25.25).

¹ Ruam hastalığı sadece hayvanlara değil insanlara da zarar veren bir hastalıktı. Bu hastalıkla mücadele etmek için tek tırnaklı hayvanların dörtte üçü mallein testi ile muayene edilmişti.

Tablo 4: 1935-1938 Yılları Arasında elde edilen Hayvansal Ürünler (Ton)

İsmi	1935	1936	1937
Süt	109.7051	232.3479	251.9523
Kıl	4814	5865	6338
Tiftik	5655	6503	7501
Yapağı	21768	25868	29265
Deri (Bin adet)	3828	3961	3626
Kesilen hayvan sayısı (mezbahana) (bin)	3190	3300	3022
Et (bin ton)	59	58	55

Yetiştirilen hayvan sayısı ile birlikte hayvansal ürünlerden elde edilen ürünlerde artmaya başladı. Ayrıca yetiştirilen hayvanların büyük kısmı ihraç edilecek seviyeye ulaştı

Tablo 5: 1935-1938 Yılları elde edilen Hayvansal Ürünlerin İthalat ve İhracat Oranları

İsmi	1935 (lira)	1936 (lira)	1937 (lira)
Canlı Hayvan ithalat	396318	156201	31688
Canlı Hayvan ihracat	4440294	3425274	3005601
Hayvan Mahsulleri İhracat (Yapağı, Kıl, Tiftik)	4136913	13187687	12700654
Ham Deri İthalat	2519665	2873839	4245595
Ham Deri İhracat	1692004	442132	3015272
Bağırsak İhracat	1677024	1580315	1367988

Tohum İslah ve Üretim Çalışmaları

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke hububat bakımından ithalatçı bir konumdaydı. Amerika da üretilen unlar ve Rusya ile Romanya'da üretilen buğdaylar ülke piyasasına hakim durumdaydı. Nüfusu kalabalık olan sahil bölgelerine limanlara yanaşan Amerikan vapurları un getirmekteydiler. Kaliteli tohumlar bazı bölgelerde üretilebiliyordu. Ülkenin yiyeceğini kendisinin yetiştirmesi gereğini dikkate alan hükümet 1923 yılında Eskişehir İslah İstasyonunu onlara müteakiben Ankara, Adapazarı, Yeşilköy İstasyonlarını kurarak tohum İslahı konusunda çalışmalar yapmaya başladı. Bu İstasyonlarda İslah edilerek elde edilmiş olan özel tohumlar Devlet çiftliklerinde üretilerek köylülere dağıtılmaya başlandı. Bu dönemde dağıtılan tohum miktarı 1.000.000 kilodan fazla idi. Bir taraftan buğday İslahı temin edilmekle beraber diğer taraftanda yapılan teşviklerle buğday üretimi 30.000.000 kentale ²yükseldi.

Bu dönemde buğday fiyatlarını korumak ve tanzim etmek amacıyla yürürlükte olan 2056 sayılı kanuna göre (Resmî Gazete, 1937: S. 3639) hükümet tarafından Ziraat Bankasına 1932 yılından 1936 yılına kadar 60 ilde toplam 329.601.619 kilo buğday alınırdı. Buğdayların bedeli olarak 12.121.111 lira

² Yüz kilogramlık kütle ağırlık ölçü birimi.

ödendi. Bu süre zarfında 267.652.054 kilo buğday da 12.437.967 fiyatla sattırıldı. Hükümet tarafından belirlenen satın alımlar neticesinde buğday fiyatlarının düşmesi önlenmiş belirlenen bir seviyede fiyatların dalgalanma düzeyi kontrol altına alınmaya çalışılmıştı. Bu dönemde hükümet buğday fiyatlarına müdahale etmemiş olsaydı. Buğday fiyatları ikinci ekonomik krize sebep olacak dolayısıyla ekonomik anlamda kriz ortamı yaşanacaktı. Bu durumdan başka hükümetin elinde bulunan buğday stokları ile ülkenin ihtiyacı herhangi bir afet için kullanılmak üzere saklanacaktı (BCA. 030.10.13.77.7).

Buğday fiyatlarını koruma girişimleri sayesinde ülkenin zirai durumu geliştiği gibi buğday ihracatı da artmaya başladı. On yıl içerisinde ithalatçı ülke ihracatçı konuma yükseldi. Hükümetin ziraat bankasına yaptırdığı ihracat satışları ile kaliteli biçimde üretilen buğdaylar dünya piyasalarında bu özellikleri ile tanıtıldı. Yapılan ülkelerarası ticaret anlaşmalarında buğday ödeme ve değiş tokuş aracı oldu.

Alınan buğdayın ölçülü bir suretle muhafazası, temizlenmesi ve sınıflandırma işlerini temin için de 2303 sayılı Silo ve Ambarlar hakkındaki kanunla (Resmî Gazete, 1933, S. 2434) 1933 yılından itibaren 46.000 ton hacminde Ankara, Orman Çiftliği, Konya, Eskişehir, Sivas, Derince, Polatlı, Afyon, Yerköy'de birer silo; Çerikli, Şefaati, Yerköy, Akşehir, Denizli, Balıkesir'de de birer ambar inşa ettirildi. İhracatın artmasında ve buğdayların ihraç edilmesinde en önemli husus inşa edilen silolardı. Bu dönemde pirinç üretimine de yeni kanuni düzenlemeler yapılarak önem verilmeye başlandı. Osmanlının son döneminde tüketilen pirinçlerin önemli kısmı dışardan getirilmekteydi. Cumhuriyetin ilk yıllarında buğdayda olduğu gibi pirinç üretimine de önem verildi. Üretilen pirinç miktarı artırılarak 45-50 milyon kiloya ulaştı. Bu ürünün ıslahı için Antalya'da bir pirinç ıslah istasyonu kuruldu (BCA. 030.10.13.77.25.3).

1929 Dünya Ekonomik Bunalımının Tarımsal Ekonomiye Etkisi

Dünya Ekonomik Buhranı 29 Ekim 1929'da ABD'de New York Borsasında başlayarak 1930 yılından itibaren Sovyet Rusya dışında tüm ülkeleri içine aldı. Bu büyük ekonomik kriz toplam arz fazlalığı karşısında toplam talebin azalması ve fiyatlar genel düzeyinin hızla düşmesi şeklinde ortaya çıkmıştı. Dünya ekonomik bunalımının başlamasıyla görece fiyatlar keskin bir şekilde tarım aleyhine döndü. Bir yandan görece fiyatların tarım aleyhine dönmesi öte yandan da güçlü korumacılık önlemleri altında sanayileşmenin ivme kazanması tarım ile tarım dışı kesimler arasındaki eşitsizliği artırdı (Pamuk, 2019: 329).

1929 ekonomik krizi ve bu durumun yaşattığı sıkıntı bütün dünyada devletlerin ekonomiye müdahalelerini genişletmelerine yol açarak güdümlü planlı ekonomi akımlarının güç kazanmasına yol açtı (Ergin, 1977: 15). Hükümet bu krizden korunmak amacıyla korumacı ve devletçi iktisat politikalarını uygulamaya koydu (Bkz. Tekeli-İlkin, 1977). Devlet dış ticaret ve kambiyo denetiminde, iç ticaret ve piyasalar üzerinde müdahalelerde ve denetimlerde bulunmaya başlayarak sanayi alanında yatırımlara girişti. Yaşanan bu kriz büyük oranda tarım ürünleri piyasalarında fiyatların hızla düşmesine sebep oldu. Böylece tarım ürünleri ihracatçısı olan ülkenin ihraç ürünlerinin fiyatları büyük ölçüde azalmaya başladı (Kopar, 2009: 13).

Ulusal ekonomisini oluşturmaya çalışan hükümet ekonomik seferberlik ilan ederek ülke ekonomisinin işleyişini denetim almak zorunda kaldı. Tarım ürünlerinin fiyatları 1929-1933 arasında ortalama olarak % 60 ile %70 oranında düşerken Türkiye'nin dışarıdan satın aldığı sanayi mallarının fiyatlarında %10.27 oranında düşüş yaşandı. dış piyasalarda fiyatların çok şiddetli düşmesi zirai ürünlerinin düşük fiyatla satılmasına yol açarak hükümetin ziraat sektörüne yardım etme politikası izlenmesine sebep oldu Özellikle bu durumun etkileri 1930 yılında en şiddetli şekilde görülmeye başlandı. Buhranın ülkemizdeki etkilerinden ilki dış ticaret oranlarının bozulması, ikincisi ithalat hacmindeki ani daralma üçüncü etkisi ise bütçe gelirlerinin cari değerindeki önemli düşüşü olmuştu (Tekeli-İlkin, 1982: 47).

Tablo 6: 1929 Yılı ilk altı ayına ait İthalat ve İhracat Rakamları

Fasıl Numarası	Eşya İsimleri	Mikyas	İthalat		İhracat	
			Miktar	Kıymet (lira)	Miktar	Kıymet (lira)
1	Diri hayvanlar	Baş	168.736	1.820.236	333.127	1.822.754
2	Hayvanatın hasıl olan mekuaat ve balıklar	Kilo	1.020.769	761.312	7.564.541	3.900.513
3	Zahir ve hububat	kilo	104.943.138	12.352.202	10.733.524	1.683.323
4	Meyve ve sebze	kilo	6.574.906	1.220.175	40.816.251	9.938.698
5	Müslemleket erzakı ve şekerlemeler	kilo	41.060.280	10.422.285	140.165	74.560
6	Müskiral ve ispirotolu sular ve sirke ve madensuları	kilo	481.326	218.391	48.119	56.602
7	Nebati yağlar	kilo	2.811.598	1.276.176	14.687.991	8.379.658
8	Tümbeki ve tütün	kilo	12.911	28.610	17.242.371	21.755.651
9	Tohum nebatat, ot ve nebatat dökümleri	kilo	2.402.444	266.066	49.101.549	1.701.290
10	Hayvansal derileri ve döküntüleri	kilo	1.898.700	1.958.140	3.676.140	2.057.860
11	Mamul deri ve kösele ve kürkler	kilo	848.563	2.746.217	513.282	2.758.583
12	Gübreler	kilo	910.981	95.168	1.571.369	13.492
13	Kereste, ağaç mamulati, sepetçi, kalburcu,	Kilo	6.722.928	1.098.412	22.836.903	861.454
14	Kağıt ve tatbikatı	Kilo	12.399.667	2.950.787	1.650.541	189.562
15	Pamuk ve pamuk mamulati	Kilo	11.522.510	25.314.311	7.199.144	5.394.016

16		Keten ve kendir ve sair iplik imaline mahsus nevadı nebaliye	Kilo	4.506.803.	2.775.007	321.814	212.583
17		İpek, ipekipliği ve mensuratı	Kilo	167.019	1.779.467	94.986	407.420
18		Yün, yünüpliği ve mensuaratı	Kilo	1.405.608	7.398.970	4.597.603	7.016.407
19		Hazır elbise, moda eşyası, çamaşır	Adet Kilo	161.341 449.142	931.014	3.293 6.070	27.124
20		Lastik ve lastik mamulatı ve muşamba	Kilo	2.208.680	1.692.911	1.353	2.466
21		Mahrukal	Kilo	33.618.791	637.571	77.509.688	994.670
22		Camlar, taşlar, porselen ve eşyayı züccaciye	Kilo	39.353.110	3.055.997	965.326	49.195
23		Mandil	Kilo	70.841.004	13.475.628	24.074.124	2.594.174
24		Makine ve münkiye	Kilo	7.281.512	7.155.993	249.267	105.796
25		Araba, vagon ve gemi	Ton Adet Kilo	20.100 7.789 4.524.317	4.393.475	272 36 147.122	41.270
26		Saatçi mansulatı, alet ve edevni , alati musikiye	Adet Kilo	7.350 530.564	2.050.086	1.209 9.950	51.787
27		Sanayiye mahsus zuyüt ve iç yağları ve mumlar	kilo	47.527.475	4.981.065	387.472	91.498
28		Mevdı intifakiye	Kilo	1.168.286	669.186	15.002	301
29		Hazır boya, boya, müstahsalatı, kimyeviye, eczayı tıbbiye,	M ³ kilo	8.557 14.336.675	3.815.721	22.455.385	5.775.28

		riyat ve reçineler					
30		Tarifenin sair yerlerinde zikrolunmayan eşya	Adet Kilo	14.946 4.092.672	3.830.723	14 1.097.579	208.829
31		yekün	Baş	168.736	121.191.302	333.127	78.075.864
			Adet	191.426		4.552	
			Ton	20.100		272	
			M3	8.557		-	
			Kilo	425.620.949		309.714.631	

Bu dönemde fiyatı en çok düşen ürün buğdaydı. Bir kilo buğdayın yıllık ortalama fiyatı 1929'da 12, 6 kuruştan 1931'de 4 kuruşa düştü. Azalma oranı % 80 civarındaydı (Aktan, 1955: 327). Buhranının Türkiye tarımı üzerindeki etkileri, tarım ürünlerinin fiyatlarında görülen hızlı düşüş hükümeti bu konuda çalışma yapmaya yöneltti. 1931 yılında toplanan Birinci Ziraat Kongresinde özellikle ihraç ürünleri için satış kooperatifleri kurulmasının önemi vurgulandı (Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, 1930-93: 2276).

Ülkede kırsal ailelerin büyük bölümü çiftçilik yaparak geçimlerini sağlamaktaydılar. Fiyatların büyük ölçüde düşmesi sadece piyasa üretim yapan büyük çiftçileri etkilemedi. Para ihtiyaçlarını buğday üretimlerinin pazarladıkları bölümü ile karşılayan küçük üretici köylü aileleri de çok zor durumda bıraktı (Sezel, 2015: 488). Bu dönemde Buğday fiyatları 13.5 kuruştan 3.5 kuruşa, tütün fiyatları 71 kuruştan 30 kuruşa düştü. Ayrıca Türk Lirası önemli dövizler karşısında değer kaybetti. 1928 yılında 956 kuruş olan İngiliz Sterlini 1929 yılı sonunda 1081 kuruş oldu. Ekonomik buhranın yıkıcı etkileri bütü dünyada olduğu gibi Türkiye de piyasa ekonomisine ve özel girişimciliğe olan güveni sarsmıştı. Her ülke kendi sosyo- ekonomik koşulları içinde çıkış yolları veya alternatif düzen arayışı içerisine girmişti (Tokgöz, 2011: 64).

1930-1938 Yılı Ülkenin Tarım Politikası

Bu dönemde ülkemizde özellikle tarım sektöründe Dünya Ekonomik Krizin etkileri hissedilmekteydi Tarım ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen büyük düşüşler çiftçi hayatının yaşam koşullarında ciddi sarsıntılar yaşattı. Buğday fiyatları 1929 yılından itibaren 1932 yılına kadar ki dönemde % 68 azaldı. Bu soruna çözüm bulmak amacıyla 1932'de Ziraat Bankasına doğrudan tarımsal ürünler için ilk kez çiftçiye buğday satın alma yetkisi tanındı. Bu amaçla 1932 yılında buğday ve tütünde destek alımları başladı.. Bu durumun nedeni bir yandan sanayileşmenin finansmanı için iç ticaret hadleri tarım aleyhine gelişirken diğer taraftan tarım kesiminin sanayiye pazar olabilmesi için tarım kesimindeki satın alma gücünün artırılması gereği idi. Ancak bu alımlar sınırlı oranda idi. Bu alımlar neticesinde buğdaydaki alımlar ortalama olarak toplam üretimin % 3 ü pazarlanan miktarının da % 15 i civarındaydı (Pamuk, 2019: 194). 1934 tarihli 2466 nolu Buğdayı Koruma Karşılığı hakkındaki kanun (Resmî Gazete, 1934: S. 2714) ile buğday tüketiminden alınacak bir vergiyle tüketicinin ödediği fiyatla çiftçinin eline geçen fiyat arasındaki rakamın bir bölümünün devletin eline geçmesi amaçlanmıştı. 1935 yılında ise çiftçiyi karaborsacıların ve tefecilerin eline düşürmemek için Ziraat Bankasıyla işbirliği yapılarak Çiftçi Kredi Kooperatifleri yaygınlaştırıldı. Yapılan düzenlemelerle buğdayın 1928 ile 1939 yılları karşılaştırıldığında % 94, tütünün %56, şeker pancarının % 754 artışı sağlandı. Yalnızca pamuk üretiminde % 8 lik bir gerileme yaşandı (Boratov, 2018: 82-84).

Bu dönemde uygulanan tarım politikalarının amacı düşük fiyatla dünya pazarına tarımsal ürün ihracatını artırmaktı. Destekleme alımları politikasını sürekli yürütecek bir kurum olarak 1938 yılında

3491 sayılı kanunla Toprak Mahsülleri Ofisi kurulmuştu (Resmî Gazete, 1938 S. 3958). Fakat bu dönemde tarımsal üretimi artırmaya yönelik olarak daha çok içi fiyatları yükseltici doğrudan önlemlere değil dolaylı önlemlere başvurulmuştu. Bu dönemde ülkede mülkiyet dağıtım sorunu da çözülmeye çalışılmıştı. Küçük işletmeler sahiplerinin yoksulluğu nedeniyle etkili bir biçimde işletilemiyordu. Büyük toprak sahipleri ise en verimli toprakları ellerinde bulundurmalarına karşın topraklarının ancak % 5 ile % 10 unu işletmekteydiler. Bu durumun sebebi ülkenin birçok bölgesinde sıklıkla rastlanan toprak ağalığı sistemi idi. Bu toprak sahiplerinin tarımsal üretim ile ilişkileri çok sınırlı olup arazilerini yarıcı, ortakçı ve maraba staüsündeki topraksız ya da yeterli toprağı olmayan köylülere işlettirmekteydiler. Mustafa Kemal Paşa 1936 yılı TBMM'nin açılış konuşmasında bu konuya değinerek Toprak Reformu kanununun bir sonuca vardiğini istemişti. 1937 yılında yapılan değişiklikle 1924 anayasasındaki kamulaştırmalarda piyasa değerine göre ödeme koşulu kaldırılmış, Tarım Bakanlığı bir toprak reformu tasarısı hazırlamakla görevlendirilmişti (Parasız, 1998: 53-54). Yapılan uygulamalarla 1934-1938 yıllarında 41.000 göçmen ve 48.000 yerli topraksız aileye toplam 2.900.000 dönüm arazi dağıtıldı. Bu tutarın tamamına yakını boş hazine arazilerinden oluşmaktaydı.

Sonuç

Millî Mücadelenin başarıya ulaşmasından sonra yeni kurulan Cumhuriyetin hangi iktisadi kaynaklarla ülkenin ekonomik durumunun gelişeceği yeni iktisat politikalarının neler olacağı en önemli konulardan biriydi. Türkiye'nin kuruluş yıllarında gerek insan bakımından gerekse yetiştirilen ürünler bakımından yeterli bir sayı bulunmamaktaydı. Mustafa Kemal Paşa kazanılan askeri ve siyasi zaferlerin ekonomik zaferlerle taçlandırılması gerektiğini ortaya koymuştu. Millî Mücadelenin başlangıcında Erzurum Kongresi ve Sivas Kongresinde de bu konuyu özellikle dile getirdi. Lozan Barış görüşmelerinin sürdüğü dönemde İzmir'de toplanan İzmir İktisat Kongresinde milli iktisadın temel ilkeleri belirlendi. İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar 1931 yılına kadar ülkenin ekonomik politikasını önemli ölçüde oluşturdu.

Cumhuriyetin ilk yılları ülkenin açık ekonomi koşullarında hızlı bir toparlanma dönemi idi. Ortalama gelirlerle birlikte hem tarımsal gelirlerdeki hem de ücretlerdeki artışlar ekonomik anlamda gelişmenin önemli işaretler idi. Aşar vergisinin 1925 yılında kaldırılması da nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan tarımsal üreticileri olumlu etkiledi. Aşarın ve iltizamın kaldırılması ülke nüfusunun çoğunluğunu oluşturan tarımsal üreticiler üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi, devlet adına vergi toplayan mültezimlerin tasfiyesi ve Reji İdaresi'nin imtiyaz sözleşmesinin feshedilmesi gibi olaylar kırsal alandaki güç ilişkilerinde yeni bir dönem başlattı. Bu dönemde kurumsal değişiklikler içinde kapitülasyonların kaldırılması, Osmanlı döneminde Avrupalılara tanınan ayrıcalıkların sona erdiğini gösteren en önemli konulardan birisidir.

1920 ve sonraki yıllarda özellikle tarım sektöründe büyük gelişmeler görülmekteydi. Savaşların neden olduğu tarımsal üretimdeki azalmalara karşı hükümet bazı önlemler almaya başladı. Çıkarılan tüzükle tarlalarda çalışmak koşulu ile köylülerin askerlikten erken terhislerine gidilmiş, Osmanlı Hükümetinin tarım ihracatına koyduğu sınırlamalar kaldırılmıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra Ziraat Bankasının üretici kredileri artırıldı. Akaryakıt ve kimyevi tarımsal girdilere gümrük bağışıklığı getirildi. Devlet elindeki makinelerin çiftçilere kiralanması denendi. Cumhuriyet döneminde tarım kesimine getirilen başlıca destekler, Aşar Vergisinin kaldırılması, toprak sahipsizliğinin belirlenmesi, pazarların genişletilmesi ve asayişin düzeltilmesidir. Bu dönemde tarımsal üretim hızla artarak savaş öncesi düzeye ulaşmıştı. 1924- 1929 yılları arasındaki tarım sektöründeki üretimin büyüme hızı sanayideki büyüme hızının üstünde gerçekleşmiş ortalama olarak yılda %12'yi bulmuştu. Üretimin çok düşük düzeylere inmesine sebep olan savaş yıkıntılarının onarılması, hammaddelerin bollaşması ve daha iyi ulaşım ve pazar olanakları sayesinde %10 oranında bir üretim artışı sağlandı (Yenal, 2017: 70-71). Bu dönemde ülkemizde özellikle tarım sektöründe Dünya Ekonomik Krizin etkileri hissedilmekteydi Tarım ürünlerinin fiyatlarında meydana gelen büyük düşüşler çiftçi hayatının yaşam koşullarında ciddi sarsıntılar yaşattı. Buğday fiyatları 1929 yılından itibaren 1932 yılına kadar ki dönemde % 68 azaldı. Bu soruna çözüm bulmak amacıyla 1932'de Ziraat Bankasına doğrudan tarımsal ürünler için ilk kez çiftçiye buğday satın alma yetkisi tanındı. Bu amaçla 1932 yılında buğday ve tütünde destek alımları başladı..

Bu durumun nedeni bir yandan sanayileşmenin finansmanı için iç ticaret hadleri tarım aleyhine gelişirken diğer taraftan tarım kesiminin sanayiye pazar olabilmesi için tarım kesimindeki satın alma gücünün artırılması gereği idi.

KAYNAKÇA

Arşiv

BCA. 030.10.13.77.25.10
BCA. 030.10.13.77.25.12
BCA. 030.10.13.77.25.14
BCA. 030.10.13.77.25.17
BCA. 030.10.13.77.25.18-21
BCA. 030.10.13.77.25.24
BCA. 030.10.24.138.15.1
BCA. 030.10.13.77.25.25
BCA. 030.10.13.77.7
BCA. 030.10.13.77.25.3

Diğer Seçilmiş Kaynaklar

Aktan, R. *Türkiyede Ziraat Mahsulleri Fiyatları*, Ankara, 1955.
Aysu, Abdullah *Türkiyede Tarım Politikaları*, İstanbul, 2001.
Bayur Yusuf Hikmet, *Türk İnkılap Tarihi, Türk Tarih Kurumu*, Ankara, 1967.
Bey Selahattin, *La Turguie a l Exposition Universelle de 1867, Paris*, 1967.
Boratov, Korkut *1923-1939 Yıllarının İktisat Politikası Açısından Dönemlendirilmesi, Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Sorunları Sempozyumu*, İstanbul, 1977.
Boratov, Korkut, *Türkiye İktisat Tarihi (1908-2015)*, İstanbul, 2018.
Çiftçi, Cemalettin Yaşar *Kuruluşunun 75. Yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü: 1933-1948*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Ankara 2008.
Ergin, Osman *Türkiye Maarif Tarihi C.1-2*, İstanbul, 1977.
Ergin, Ferudun, *Atatürk Zamanında Türk Ekonomisi*, Ankara, 1977.
Tokgöz, Erdiñç *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi 1914-2011*, Ankara, 2011.
Kopar, Metin, *Cumhuriyet Halk Partisi Döneminde Doğu Anadolu'ya Yapılan Kamu Harcamaları ve Yatırımlar (1927-1950)*, Ankara, 2009.
Kuyucuklu Nazif, *Türkiye İktisadı*, İstanbul, 1986.
Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti (1931)
Mithat Ahmet, "Ormanlarımız", *Orman ve Av*, Sayı:18, 1929.
Osmanlı İmparatorluğunun ve Türkiyenin Nüfusu, 1500-1927, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2011.
Osmanlı Devleti'nin İlk İstatistik Yıllığı 1897, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2011.
Osmanlı Sanayii 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistiki. Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2003
Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2011.
Pamuk, Şevket, *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi*, İstanbul, 2019.
Parasız, İlker, *Türkiye Ekonomisi 1923'ten Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları*, İstanbul, 1998.
Resmî Gazete, 24 Haziran 1937, Sayı: 3639

Resmî Gazete, 22 Haziran 1933, S 2434

Resmî Gazete, 30 Mayıs 1934. No: 2714

Resmî Gazete, 13 Temmuz 1938 Sayı: 3958

Sezel, Yahya, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950), İstanbul, 2015.

Tarımın Yeniden Yapılanmasında Toprak, Su, Politika, Ankara, 2011.

Tekeli, İlhan, Selim İlkin, 1929 Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları, Ankara, 1977.

Tekeli, İlhan Selim İlkin, Uygulamaya Geçerken, Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu, Ankara, 1982.

Tokgöz, Erdinç, Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2011), Ankara, 2011.

Toprak, Zafer Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918, İstanbul, 2019.

Tuncay, Mete Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-1931, İstanbul, 1999.

Türkmen İsmet, Kastamonu Halkevi ve Türkiye'nin Modernleşme Sürecine Katkıları (1932-1951), Ankara, 2018.

Yenal, Oktay Cumhuriyet'in İktisat Tarihi, İstanbul, 2017.

Zarakoğlu, Avni "1929 Dünya Ekonomik Krizi Karşısında Türk Ekonomisi ve Alınan Mücadele Tedbirleri", Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi, A.Ü.S.B.F. Yayını: 53.

19. Yüzyılda Osmanlı Dış Ticareti, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 2011.